

XBRL (GENİŞLETİLEBİLİR İŞLETME RAPORLAMA DİLİ) VE GELENEKSEL FİNANSAL RAPORLAMA SİSTEMLERİNDEKİ SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE KATKILARI*

Prof. Dr. Selahattin KARABINAR**

Öğr. Gör. Dr. Erdal YILMAZ***

ÖZET

Gelişen ve globalleşen sermaye piyasalarında finansal raporların açık, anlaşılır, karşılaştırılabilir olması ve zamanında sunulması büyük önem arz etmektedir. Mevcut finansal raporlama yöntemleri bazı açılardan sorunlar oluşturmaktadır. İnternet üzerinden finansal raporların sunulmasında farklı dil ve formatların kullanılması ve verilerin bilgisayar tarafından algılanıp, anlaşılabilecek yapıda sunulmaması nedeniyle tüm dünyada geçerli olacak standart bir bilgisayar dili ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Analiz için verilerin sisteme tekrar yüklenmesi, kullanıcılara maliyet ve zaman açısından külfet yüklemektedir. Raporların gerçek zamanlı olarak sunulmamasından dolayı asimetrik bilgi problemi ortaya çıkmaktadır. Sürekli denetim, gerçek zamanlı raporlamaya ihtiyaç duymaktadır. Farklı muhasebe sistemlerine tabi şirketlerin mali tablolarının konsolidasyonu uzun ve zor işlemler gerektirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, XBRL'in teknik yapısı incelemek ve geleneksel finansal raporlama sistemleriyle karşılaştırmak ve geleneksel raporlama sistemlerindeki sorunların çözümüne yaptığı katkıları incelemektir.

Anahtar Kelimeler: XBRL, Finansal Raporlama, İnteraktif Raporlama

Jel Kodlar: M41, M15

* Bu makale, 3-4 Mayıs 2012 tarihinde Malatya İnönü Üniversitesinde düzenlenen 24. Dünya Sürekli Denetim ve Raporlama Sempozyumunda sunulan bildiriden hazırlanmıştır.

** Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi, skbinar@sakarya.edu.tr

*** Ondokuz Mayıs Üniversitesi Vezirköprü Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi, eyilmaz@omu.edu.tr

XBRL (EXTENSIBLE BUSINNES REPORTING LANGUAGE) and EXAMINE THE CONTRIBUTION OF SOLVING THE PROBLEMS OF REPORTING SYSTEM

In the developing and globalizing capital markets, financial reports being clear, understandable, comparable and presenting on time are of great importance. Current financial reporting methods are creating problems in some aspects. The need of a standard computer language that will be valid all over the world has occured, because many different languages and formats in presenting of financial reports through internet are used and data is not presented in a detectable and explainable structure. The rekeying of data for analysis, cause lack of costs and time for users. Assymetric information problems come through by not presenting the reports just on time. Continuous auditing requires real-time financial reporting. Consolidated financial reporting for companies within different accounting system takes too long and difficult proceeding.

The aim of this study is analysing the technical structure of XBRL, comparing it with traditional financial reporting systems and examining the contribution of it to traditional reporting system solution.

Key Words: XBRL, Financial Reporting, Interactive Reporting

Jel Codes: M41, M15

1. GİRİŞ

Teknolojinin hızla gelişmesi, internetin hayatın hemen her alanında önemli bir yer alması, küreselleşmeyle birlikte zaman ve mekân farklılıklarının azaldığı günümüzde işletmelerin finansal raporlarının zamanında, hızlı, etkili ve güvenilir bir şekilde sunulması hayati önem taşımaktadır. Finansal raporlama sürecinin son ürünü olan finansal tablolar, kullanıcıların karar almalarında ihtiyaç duyacağı bilgileri kapsamalı; güvenilir, doğru, açıklayıcı ve karşılaştırılabilir nitelikte olmaları gerekmektedir. Teknolojideki gelişmelere paralel olarak finansal raporların sunulma şekli de değişmiş, elektronik ortamda ve internet üzerinden finansal tablo transferi yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte sermaye piyasalarının gelişmesi ve uluslararası bir nitelik kazanmasıyla finansal raporların ilgi grupları da değişmiş, işletmeler farklı kişi ve kuruluşlara ve farklı dillerde raporlarını sunmak durumunda kalmışlardır. İşletmelerin sunduğu finansal raporlar, bu raporları talep edenlerin sistemlerine bağlı olarak farklı formatlarda olabilmektedir. Bu durumda her kişi ve kurum için ayrı ayrı finansal rapor-

ların hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca bu raporları alan kişi ve kuruluşlar, verileri değerlendirip analize tabi tutabilmek için kendi sistemlerine tekrar yüklemektedir. Bu durum, önemli ölçüde zaman israfına ve yüksek maliyetlere neden olmaktadır.

Bugün kamu kurumları, düzenleyici kurumlar, kredi kurumları, ortaklar ve yatırımcılar gibi işletme çıkar gruplarınınca arzulan finansal raporlama sisteminin sahip olması istenilen temel özellikleri aşağıdaki gibi belirtilebilir(http://www.adobe.com/financial/pdfs/xbrl_wp.pdf).

- Verinin tekrar girişini ve diğer manüel hareketleri en aza indirgeyecek,
- Dokümantasyona ve denetime yardımcı olacak,
- Raporlama zinciri ile finansal şeffaflığı sağlayacak,
- Mevcut verilerden hareketle çok sayıda dinamik rapor oluşumunu imkân sağlayacak,
- Finansal raporları ve beyanları ilgili kurumlara iletimde bütünleştirici bir rol oynayacak.

İnternet üzerinden finansal raporların iletilmesinde ortak ve standart bir bilgisayar dili oluşturmak, verilerin bilgisayar tarafından algılanmasına imkan vererek yeniden veri girişini ortadan kaldırmak, daha açık, şeffaf ve karşılaştırılabilir raporlar sunmak amacıyla Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili (eXtensible Business Reporting Language) olarak ifade edilen XBRL geliştirilmiş ve birçok ülkede kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada XBRL'in temel özellikleri açıklanmış ve XBRL'in geleneksel finansal raporlama sistemlerindeki sorunların çözümüne yaptığı katkılar açıklanmıştır.

2. MUHASEBE BİLGİSİ SİSTEMİ VE FİNANSAL RAPORLAMA

Muhasebe, bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanılması biçimini, örgütün işlemleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bir "bilgi sistemi"dir (Sevilengül 2007, 9). Tanımdan da anlaşılacağı gibi muhasebenin temel ve en önemli işlevi bilgi üretmektir. Muhasebe bilgi sistemi temel olarak aşağıda sıralanan iki amaca hizmet eder (Gürsoy 1997, 3).

1- Yöneticiler, muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen bu bilgiler sayesinde her hesap döneminde tekrarlanan rutin faaliyetler ile hangi hesap döneminde karşılaşacağı önceden kestirilemeyen özel sorunları planlama ve kontrol olanağı bulur.

2- Ortaklar, alacaklılar ve devlet gibi işletmenin yönetimine fiilen katılmadıkları halde işletme faaliyetlerinden şu ya da bu şekilde etkilenen dış gruplar, örgütlerle olan ilişkileri hakkında kararlar alabilmek için bu bilgilerden yararlanır.

Muhasebe bilgilerinin ilgili kişilere ulaştırılmasına hizmet eden önemli araçlar finansal tablolarıdır. Finansal tablolar; muhasebe sistemi içinde kaydedilen ve bu toplanan bilgilerin, belirli zaman aralıklarıyla bu bilgileri kullanacak olanlara iletilmesini sağlayan araçlardır (Akdoğan ve Tenker 2007, 3). Finansal raporlama ise finansal tabloları da içine alan ve finansal tablolarda sunulamayan finansal olmayan verileri de içeren daha kapsamlı bir süreçtir (Cemalcılar ve Önce, 1999). Bununla birlikte finansal raporlamanın en önemli unsuru finansal tablolarıdır.

TMSK Kavramsal Çerçeve belirtildiği üzere; finansal bilginin faydalı olması için, ihtiyaca uygun olması ve açıklamayı amaçladığı hususu gerçeğe uygun bir şekilde sunması gerekir. Finansal bilgi karşılaştırılabilir, doğrulanabilir, anlaşılabilir ise ve zamanında sunulmuşsa söz konusu bilginin faydası arttırılmış olur.

3. XBRL (EXTENSIBLE BUSINESS REPORTING LANGUAGE)

Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili (XBRL), işletme raporlarında yer alacak verilerin bilgisayarın okuyup anlamlandıracağı formatta tanımlanması ve etiketlenmesi yoluyla oluşturulan, internet üzerinden yayınlanması için kullanılan, XML (Extensible Markup Language) tabanlı, açık kodlu, dünya çapında standardizasyonu amaçlayan bir dildir. XBRL'in arkasındaki fikir basittir. Finansal bilgilerin bir metin bloğu olarak -internet üzerinden veya basılı olarak- yayınlanması yerine, verilerin her biri için bir kimlik etiketi sağlanarak bilgisayarın okuyabileceği bir formatta yayınlanması sağlanır. Örneğin, şirketin "Net Kar"ı benzersiz bir etikete sahip olur (<http://www.xbrl.org/WhatIsXBRL>).

XBRL, 600'den fazla şirket, kamu kurumu ve organizasyondan oluşan kar amacı gütmeyen uluslararası bir konsorsiyum (XBRL INTERNATIONAL) tarafından geliştirilmiş, tüm dünya çapında işletme raporlamasında devrim yaratan, işletme ve finansal bilgilerin elektronik iletimini sağlayan bir dildir (www.xbrl.org).

XBRL ile bilgilerin etiketlenmesi ürünlerin barkodlanması işlemine benzetilmektedir. Barkod okuyucuları herhangi bir ürünün üzerindeki barkodları okuduklarında bu ürünün fiyatı, miktarı, rengi, üretici firma gibi bir bilgiyi algılayabilmektedir. XBRL ile finansal verilerin etiketlenmesi de barkodla-

ma işlemine benzemektedir. XBRL ile işaretlenmiş olan bir veri bilgisayarlar tarafından okunduğunda bu verinin hangi işletmeye ait olduğu, ölçü biriminin ne olduğu, hangi dönemde ait olduğu kolaylıkla ortaya çıkacaktır (Erkuş 2008, 9) .

3.1. Web Teknolojilerindeki Gelişmeler ve XBRL

İnternet teknolojisinin hızla gelişmesi ile birlikte hayatın her alanında önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte bilgilerin internet ortamında iletilmesi de aynı hızla gelişmiştir. Bu durum mevcut web teknolojilerinin de gelişmesini gerektirmiştir. Günümüzde kullandığımız web ikinci kuşak web olarak adlandırılmaktadır. Birinci kuşak web'te bilgilerin WWW üzerinde izlenebilmesini sağlayan ve yaygın olarak kullanılan HTML (HyperText Markup Language) sayfaları el ile oluşturulmaktaydı. İkinci kuşakta ise HTML sayfaları aktifleşerek, bilgisayarlar tarafından oluşturulmaktadır. Web'ten yararlanan pek çok kişi için bu durum yeterli olmakta ve gelinen bu nokta, web'in olgunluk çağı olarak algılanmaktadır (Kurtel 2008, 207). Ancak web ortamındaki bilgilerin çoğalmas ve karmaşıklaşması, verilerin bilgisayarların değil insanların anlamasına yönelik sunulması ve bilgisayarların verileri algılamada yetersiz kalması bilgilerin işlenmesi, aranması işlemlerini gittikçe zorlaştırmıştır. Bu durumda yeni bir anlayışla bilgilerin yalnızca insanlar tarafından değil, bilgisayar tarafından da anlaşılmasını sağlama gereğini ortaya çıkarmıştır. Böylece Anlamsal (semantic) web çalışmaları başlamıştır. Anlamsal Web, günümüzde kullanılan internet ortamının, yeniden düzenlenerek, makinelerin (bilgisayarlar, cep telefonları, televizyonlar, vb.) kullandıkları bilgiyi anlayabilmesi ve daha etkin yönetebilmesini amaçlayan bir teknolojidir (Bursa ve Ünalır 2007, 215). XBRL en başarılı anlamsal web uygulamalarındandır (Hoffman 2010, 122).

Anlamsal web'in en temel bileşeni XML'dir. Genişletilebilir işaretleme dili olarak adlandırılan XML (eXtensible Markup Language), hem insanlar hem de bilgi işlem sistemleri tarafından kolayca okunabilecek dokümanlar oluşturmaya yarayan, W3C (WWW konsorsiyumu) tarafından tanımlanmış bir standarttır. Bu özelliği ile veri saklamanın yanında farklı sistemler arasında veri alışverişi yapmaya yarayan bir ara format görevi de görür (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Xml>). HTML'den farklı olarak XML'de kullanıcılar standart etiketleri değil, kendi etiketlerini istedikleri gibi oluşturarak yayınlacakları verileri anlamlandırmaktadırlar. HTML ve XML farkını şöyle bir örnekle açıklayabiliriz:

HTML'de **50.000** şeklinde yazılmış bir kodlamada **50.000** kodu 50.000

rakamının koyu yazılmasını ifade etmektedir. Burada rakamın nasıl görüntüleneceği belirtilmiş ancak bu rakamın neyin karşılığı olduğu ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. XML de 50.000 rakamı <dönen varlıklar>50.000/<dönen varlıklar> şeklinde yazılmaktadır. Burada ekran görüntüsü yine 50.000 olacaktır ancak <dönen varlıklar> kodu sayesinde 50.000 rakamının dönen varlıklara karşılık geldiğini bilgisayar algılayacaktır.

3.2. XBRL'e Geçişi Zorunlu Kılan Nedenler

Finansal raporların kağıda basılı olarak sunulmasının zorluğu ve maliyeti karşısında elektronik ortamda bu raporların sunulması önemli bir aşama olmuştur. Elektronik ortamdaki raporlar HTML, pdf, Word, Excel gibi formatlarda hazırlanmaktadır. Ancak bu formatlarda hazırlanan raporlardaki bilgilerin işlenmesi, analize tabi tutulması ayrıca işlem gerektirmektedir. Çünkü bu formatlardaki verilerin biçimleri ön planda olup, içeriğinin anlamlandırılmasına yönelik bir işlevi bulunmamaktadır. İnternet üzerinden sunulan bu raporların analize tabi tutulması için sisteme yeniden yüklenmesi gerekir. Bu da hem zaman ve maliyet açısından külfet yüklemekte hem de verilerin tekrar yüklenmesinde insan unsurundan kaynaklanan hatalara neden olmaktadır.

Farklı dillerde ve farklı muhasebe sistemlerine göre hazırlanmış finansal raporların analiz edilmesinde de sorunlar yaşanmaktadır. Böyle bir durumda farklı dillerde hazırlanmış raporların çevrilmesi ve farklı muhasebe sistemlerine ait verilerin karşılaştırılabilir niteliğine haiz olması için yeni hesaplamalarla yeniden düzenlenmesi gerekir.

İnternet üzerinden sunulan finansal raporların standart bir dille sunulması ve farklı formatlarda hazırlanması nedeniyle bu verilerin depolanması ve gerektiğinde tekrar kullanılması sorununu ortaya çıkarmaktadır. Veriler farklı formatlarda depolandığından arama işlemi sonucunda gerekli verilere ulaşılmasını da zorlaştırmaktadır (Deshmukh, 2006). Ayrıca sunulan raporlarda güncelleme veya düzeltme yapılması gerektiğinde bu raporların tamamen geri çekilmesi ve yerine yenisinin düzenlenmesi gerekir. Bu da hem zaman açısından hem de yeni raporla birlikte eski raporunda internette bulunabilmesi açısından sorun oluşturmaktadır.

İnternet üzerinden finansal raporların sunulmasında bütün dünyada geçerli olacak, bilgisayarların algılayıp anlamlandırabileceği ve dolayısıyla yeniden veri girişine gerek kalmadan kişiler ve kurumlar arası otomatik veri değişimine olanak tanıyan standart bir bilgisayar diline olan ihtiyacı karşılanması için XBRL geliştirilmiştir.

3.3. XBRL'in Teknik Yapısı

XBRL ilk olarak Genişletilebilir Finansal Raporlama Dili (XFRML) olarak adlandırılırken, bir süre sonra geniş bir dil olması konusunda varılan mutabakatla Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili (XBRL) olarak adlandırılmıştır (Garbelotto ve Hannon 2005, 57). Böylece sadece finansal bilgilerin değil aynı zamanda finansal olmayan verilerinde raporlanmasına imkân veren bir dil olması sağlanmıştır. XBRL'in en önemli hedeflerinden biri de finansal raporları hazırlayanlar ile finansal rapor kullanıcıların ortak bir dili kullanmalarını sağlamaktır. Bunun için herkes için ortak anlam ifade edecek, sözlük niteliği taşıyan taksonomiler geliştirilmiştir. Taksonomiler, W3 (WWW) konsorsiyumu tarafından geliştirilen spesifikasyonlara dayanmaktadır. Taksonomilere uygun olarak hazırlanan finansal raporlar da örnek doküman (Instance Document) olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla XBRL'in teknik yapısı spesifikasyonlar, taksonomiler ve örnek dokümanlardan oluşmaktadır.

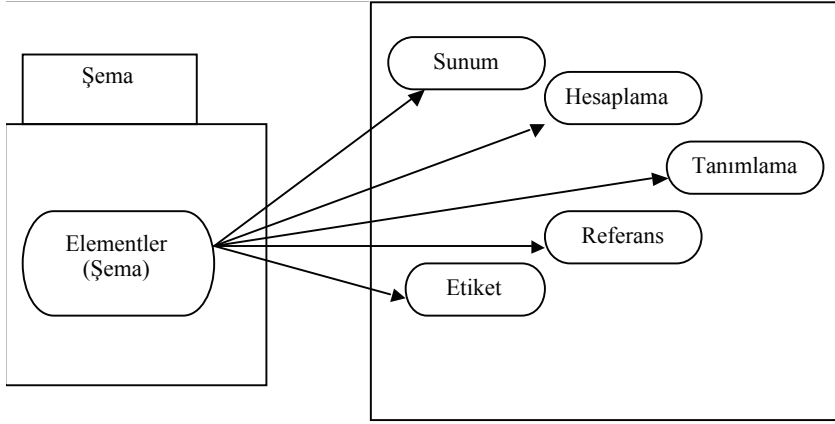
3.3.1. Spesifikasyonlar

Spesifikasyonlar, XBRL'in çalışma sistemini, XBRL ile uyumlu olarak oluşturulacak belgelerin tabi olacağı kuralları tanımlar. Muhasebe kayıtları ile ilgili spesifikasyonlar büyük defter spesifikasyonu (XBRL General Ledger -XBRL GL-), finansal raporların oluşturulması, internet üzerinden yayınlanması ve karşılaştırılması ile ilgili spesifikasyonlar ise finansal raporlama spesifikasyonları (XBRL Financial Reporting -XBRL FR-) olarak adlandırılmaktadır.

3.3.2. Taksonomiler

Taksonomi terimi, Yunanca "Taksis (düzenleme)" ve "nomos (yasa)" sözcüklerinden türetilen ve canlıların sınıflandırılması ve bu sınıflandırmada kullanılan kural ve prensipler anlamına gelmektedir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Taksonomi>). Taksonomiler kavramları tanımlar. Taksonomi daha çok kavramları belirli bir formatta ifade eden bir sözlük niteliği taşımakta ve raporlanacak meta verileri tanımlamaktadır. Bir XBRL taksonomisi, mali tablolar ve diğer işletme raporlama belgelerinin içeriğini açıklayan ve sınıflandıran bir sistemdir (Hoffman 2006, 68). Taksonomiler işletme raporlarında yer alacak her bir kavramın ne anlam ifade ettiği, özelliklerinin ve niteliklerinin neler olduğunu açıklamaktadır. Böylece örnek dokümanlarda yer alacak her bir kavramın karşılığı taksonomilerde yer alacaktır.

Taksonomiler, Taksonomi şema (Taxonomy schema) ve buna bağlı bağlantı tabanlarından (linkbase) oluşmaktadır. Aşağıdaki şekil, bir taksonomi şema ve bağlantı tabanları hakkında genel bir bakış sağlamaktadır.

Şekil 1: XBRL taxonomy mimarisi. Kaynak:(Debreceny ve diğerleri, 2009)

3.3.3. Taksonomi Şema

Bir taksonomi şeması, elementlerin adı, kimlik numarası ve diğer karakteristik özellikleri gibi bilgileri içerir (Piechocki 2007, 82). Taksonomi şema da, bir finansal raporda yer alacak her bir unsurun özellikleri tek tek belirtilir. Örneğin bilanço da yer alacak kasa hesabı için taksonomi şema da aşağıdaki şekilde bir element tanımlanır.

```
<element name="Kasa" id="Kasa" periodType="instant"
```

```
balance="debit"
```

```
abstract="false"
```

```
substitutionGroup="item"
```

```
type="monetaryItemType"/>
```

Taksonomi de yer alacak bu elementte; elementin adının ve id (kimlik numarası)'nin "kasa" olduğu, borç bakiyesi vereceği, parasal bir varlık olduğu v.b. bilgilere yer verilmektedir. Böylece daha sonra oluşturulacak xbrl uyumlu bir dokümanda yer alacak "kasa" teriminin özelliklerini makineler otomatik olarak taksonomiden alabileceklerdir.

3.3.4. Taksonomi Bağlantı Tabanları (Taxonomy Linkbases)

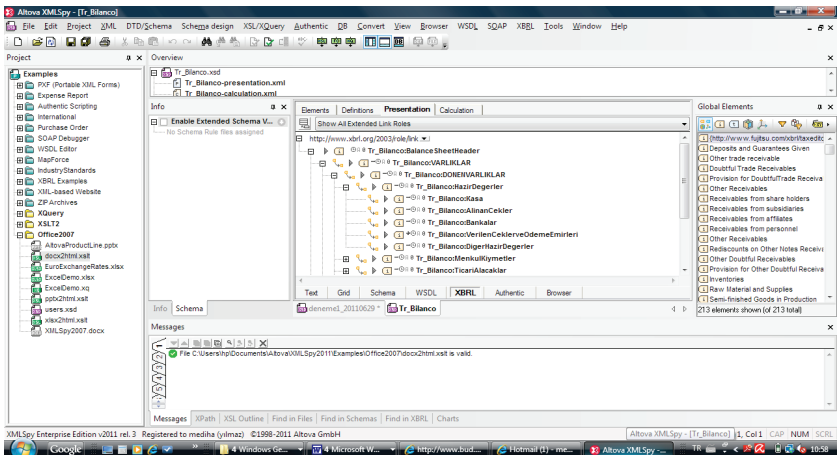
Bir XBRL taksonomisinde taksonomi şemaya bağlı olarak taksonomi bağlantı tabanları oluşturulmaktadır. Bunlar; presentation (sunum), calculation (hesaplama), definitions (tanımlama), references (referans) ve label (etiket) bağlantı tabanlarıdır.

3.3.4.1. Sunum (Presentation) Bağlantı Tabanı

Bu bağlantı tabanı iki amaca hizmet eder. Bir yandan daha “kullanıcı dostu” bir biçimde basit bir liste oluşturarak ve kavramları görselleştirerek taksonomilerin yazılım araçları tarafından kullanılmasını sağlar. Öte yandan, yazılım uygulamaları için otomatik bir rapor formatı ve biçim sayfası oluşturmak için bir çıkış noktası sağlar. Sunum bağlantı tabanı hiyerarşik yapıya sahiptir. XML teknolojisindeki XLink’i kullanarak finansal raporlardaki ana hesap alt hesaplar ilişkisini düzenler (XBRL Espania, 19). Presentation linkbase, elementlerin sıra (order) niteliğini kullanarak ana element-yavru element (parent-child) ilişkisi ile ilgili organizasyonu yapar (Piechocki 2007, 92). Örneğin Varlıklar ana Elementinin Dönen Varlıklar ve Duran Varlıklar olmak üzere iki yavru elementi vardır. Bu elementlerden dönen varlığın sırası 1, duran varlığın sırası 2 dir. Dönen varlığın da 5 yavru elementi vardır. Hazır Değerler, Menkul Kıymetler, Ticari Alacaklar, Diğer Alacaklar, Stoklar ve Diğer Dönen Varlıklardır. Bu elementlerin de başka alt elementleri olabilmektedir. Bu şekilde sunum bağlantı tabanı elementler arasındaki hiyerarşik düzeni belirlemektedir.

Aşağıdaki şekilde Maliye Bakanlığı Tekdüzen Hesap Planı’na uygun olarak hazırlanan taksonomi örneğinde sunum (presentation) bağlantı tabanının bilanço formatı içindeki düzeni görülmektedir. Bu listede bilançodaki Varlıklar-Dönen Varlıklar-Hazır Değerler ve Hazır Değerler kümesindeki hesapların ilişkisi bir hiyerarşik düzen içinde gösterilmektedir.

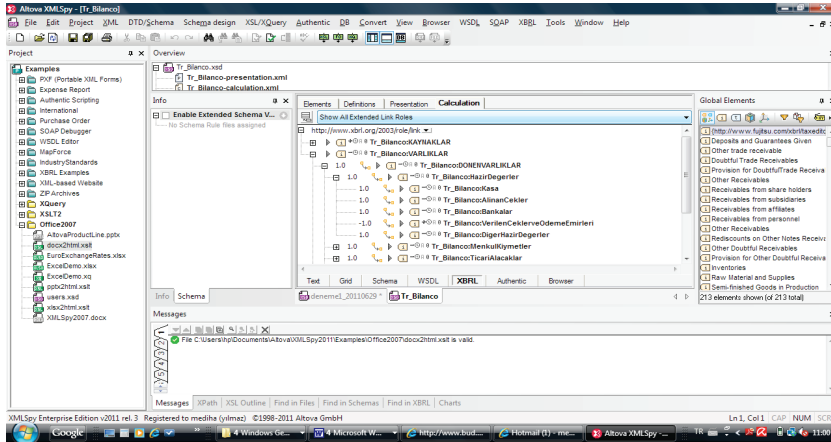
Şekil 2. TDHP’na Uygun Hazırlanan Taksonomide Sunum(Presentation) Bağlantı Tabanından Bir Görünüm

3.3.4.2. Hesaplama (Calculation) Bağlantı Tabanı

Calculation bağlantı tabanının altında yatan fikir, örnek dokümanda yer alan bilgilerin kalitesini artırmaktır. Belirli bir taksonomi ile ilgili tüm örnek belgeler için geçerli olacak temel doğrulama kuralları, tanımlamaları içerir. Tüm parasal kavramları hiyerarşik düzen içinde sıralar ve grup içerisindeki alt hesapları birbirleri ile toplar veya çıkarır. Üst hesabın tutarı bu hesaplamaların sonucunda ortaya çıkar (Piechocki 2007, 93). Elementin öz niteliklerinden biri de ağırlıktır (weight). Toplanacak olan elementlerin ağırlığı 1, çıkarılacak olan elementlerin ağırlığı -1 ve herhangi bir işlem yapılmayacak olan elementin ağırlığı ise 0'dır (<http://www.ifrs.org/XBRL/Resources/Fundamentals.htm>). Aşağıdaki şekilde TDHP'na göre hazırlanan taksonomide hesaplama bağlantı tabanında yer alan hesapların hiyerarşik düzeni ve ağırlıkları görülmektedir.

Şekil 3. TDHP'na Uygun Hazırlanan Taksonomide Calculation(Hesaplama) Bağlantı Tabanından Bir Görünüm

Şekilde görüleceği üzere, Hazır Değerler kümesinde yer alan hesaplardan kasa, alınan çekler, bankalar ve diğer hazır değerler hesaplarının ağırlığı 1, verilen çekler ve ödeme emirleri hesabının ağırlığı -1'dir. Ağırlığı 1 olan hesaplar toplanıp ağırlığı -1 olan hesap çıkarılınca hazır değerlerin tutarı belirlenir.

3.3.4.3. Referans (Reference) Bağlantı Tabanı

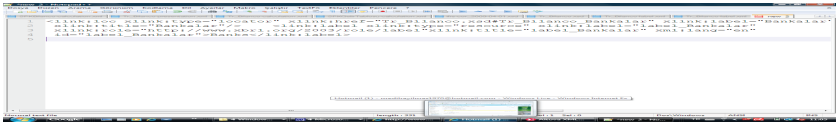
Finansal tablolarda görünen finansal kavramlar çoğunlukla yetkili düzenleyici kuruluşların yayınladıkları belgelere dayanır. Örneğin IFRS taksonomileri IFRS setine dayanmaktadır. Taksonomide tanımlanan elementler IFRS'deki özel terim ve kavramları referans göstermektedir. Bu nedenle, taksonomi sık sık kavram, dış düzenleyiciler veya standartlar arasındaki

ilişkileri sunmak için bir referans bağlantı tabanını kullanırlar (Piechocki 2007, 98). Aşağıdaki örnekte referans bağlantı tabanında, nakit akış tablosundaki işletme faaliyetlerinin 7 Nolu uluslararası muhasebe standardının 14'üncü paragrafında açıklandığını gösteren XML kodları görülmektedir (<http://www.ifrs.org/XBRL/Resources/Fundamentals.htm>).

```
<reference xlink:type="resource"
xlink:role="http://www.xbrl.org/2003/role/presentationRef"
xlink:label="CashFlowsFromUsedInOperationsTotal ref">
  <ref:Name>IAS</ref:Name>
  <ref:Number>7</ref:Number>
  <ref:Paragraph>14</ref:Paragraph>
</reference>
```

3.3.4.4. Etiket (Label) Bağlantı Tabanı

İnsanların okuyabilecekleri, farklı dillerde yazılabilen ve elementlere verilen etiketlerin yer aldığı bağlantı tabanıdır (Piechocki 2007, 100). Bir element ile ilgili farklı dillerde etiket tanımlanabilir. Aşağıdaki örnekte Bankalar hesabı ile label bağlantı tabanının XML kodları yer almaktadır. Bankalar hesabının birinci etiketinin "Bankalar" olduğu, İngilizce etiketinin de "Banks" olduğu görülmektedir.

3.3.4.5. Tanımlama (Definition) Bağlantı Tabanı:

Kavramlar arasındaki ilişkileri gösteren bir bağlantı tabanıdır. Sınırsız sayıda ilişki tanımlanabilir. XBRL'de kullanılacak çok güçlü bir özellik olduğu halde insanlar tarafından henüz tam olarak anlaşılan ve kullanılan bir bağlantı tabanı değildir (Hoffman 2006, 76).

3.3.5. XBRL-General Ledger (XBRL-GL) Taksonomisi

Finansal raporların sunulmasına yönelik hazırlanan taksonomiler XBRL-Financial Reporting (XBRL-FR) olarak nitelendirilirken, işlemlerin muhasebeleştirilmesi sürecindeki kayıtları, büyük defter dosyalarını XBRL içinde etiketleyerek raporlanmasını sağlayan taksonomilerde XBRL-GL olarak ifade edilmektedir. XBRL-GL ile hazırlanan bir örnek dokümanda örneğin

bir alış faturasının tüm bilgileri de etiketlendiğinden XBRL-GL ile bu tür ayrıntılara da ulaşılabilir. XBRL-GL, hesap kalanlarından yola çıkarak muhasebe bilgilerinin bir araya getirilmesini ve muhasebe kayıtları ile XBRL finansal raporlama arasında bir bağlantı kurulmasını sağlar (Srivastava 2009, 26). Muhasebeleştirme sürecinde, finansal raporların hazırlanması aşamasına kadar yapılan işlemler XBRL-GL taksonomisine, finansal raporların hazırlanması ve sunulması işlemleri de XBRL-FR taksonomisine göre yapılmaktadır.

3.3.6. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun (IASCF) XBRL Çalışmaları ve IFRS Taksonomileri

Yatırımcıların, borç verenlerin ve diğer mali tablo kullanıcılarının sağlıklı karar alabilmelerini sağlamak için küresel ölçekte geçerli olacak muhasebe standartlarına ihtiyaç duyulmuştur. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu yüksek kaliteli, şeffaf ve karşılaştırılabilir finansal raporların sunulmasını sağlamak için global ölçekte geçerli olacak Uluslararası Muhasebe Standartlarını (IFRS) yayınlamış ve bir çok ülke tarafından bu standartlar uygulanmaya başlanmıştır. XBRL'in sahip olduğu özellikler, muhasebe standartlarının tüm dünyada benimsenmesi ve küresel ölçekteki yatırımcılara ve diğer ilgililere karşılaştırılabilir ve şeffaf finansal raporların sağlanmasını sağlayacak niteliktedir. IASCB, XBRL ve IFRS'lerin birlikte uygulanmasının, standartlara adaptasyonda, standartların uygulanmasında ve kullanıcıların verilere erişiminde daha faydalı olacağını belirlemiş, 2001 yılında IFRS XBRL takımını kurmuştur (<http://www.ifrs.org/XBRL/XBRL.htm>). Şirketlerin IFRS'ye uygun finansal raporlarını XBRL ile oluşturmalarını sağlamak için ilk taksonomi taslağı 2001 yılında oluşturulmuştur. IFRS taksonomileri birçok ülkenin XBRL uygulamalarına yardımcı olacaktır (Bonson, 2001).

3.3.7. Örnek Doküman (Instance Document)

Taksonomi raporlama kavramlarını tanımlar, ancak tanımlanmış kavramların gerçek değerlerini içermez. Bu değerler örnek dokümanlarda belirtilir (Li ve Min, 2009:101). Bir örnek doküman, taksonomi kurallarına uygun hazırlanan işletme ve finansal bilgi kümelerini içerir (Tan ve Shon 2009, 6). Örnek doküman, taksonomide tanımlanan elementlerin değerlerini gösteren bir XML belgesidir ve XBRL kurallarına uygun hazırlanmış bir elektronik rapordur (Florescu ve Diğerleri 2009, 937). Örnek dokümanlar verilerin XML teknolojisi ile iletilebilir, yayınlanabilir veya analiz edilebilir hale getirilmesi ile oluşur (Erkuş 2008, 88). Bu durum, boş bilanço formatına işlem görüp kalan veren hesapların yerleştirilmesiyle işletmenin bilançosunun çıkarılmasına benzetilebilir. Tekdüzen hesap planında hesapların açıklama-

ları ve işleyiş kuralları taksonomiye benzetilirse, işletmenin işlemleri sonucunda ortaya çıkan hesap kalanlarından oluşturulan bilanço da örnek dokümana benzetilebilir.

Aşağıda, örnek doküman oluşturan bir program (Dragon tag) kullanılarak hazırlanan bir işletmeye (Akay A.Ş.) ait örnek dokümanın XML çıktıları görülmektedir. Buna göre örnek dokümanın Akay A.Ş.'nin bilançosunun TR_Bilanço taksonomisine uygun hazırlandığı, 31.12.2009 tarihinde sona eren hesap dönemine ait olduğu, rakamların üçlü gruplara ayrıldığı ve her bir hesabın tutarı XML kodlarıyla görülmektedir.

```

<link:schemaRef xlink:type="simple" xlink:href="Tr_Bilanco.xsd" />
<!--Context Section-->
<context id="TwelveMonthsEnded_31Dec2009">
  <entity>
    <identifier scheme="http://www.sec.gov">AKAYAS</identifier>
  </entity>
  <period>
    <instant>2009-12-31</instant>
  </period>
</context>
<!--Unit Section-->
<unit id="TRY">
  <measure>iso4217:TRY</measure>
</unit>
<!--Tuple Section-->
<!--Element Section-->
  <Tr_Bilanco:Kasa contextRef="TwelveMonthsEnded_31Dec2009"
  unitRef="TRY" decimals="-3">5000</Tr_Bilanco:Kasa>
  <Tr_Bilanco:AlinanCekler contextRef="TwelveMonthsEnded_31D
  ec2009" unitRef="TRY" decimals="-3">30000</Tr_Bilanco:AlinanCekler>
  <Tr_Bilanco:Bankalar contextRef="TwelveMonthsEnded_31Dec2009"
  unitRef="TRY" decimals="-3">50000</Tr_Bilanco:Bankalar>

```

3.3.8. XML Dosyalarının Dönüştürülmesi

XBRL ile hazırlanan finansal raporlarda örnek dokümanlar XML kodlarıyla oluşturulmaktadır. Bu kodlar dönüştürücü dillerle istenilen nitelikteki dosyalara dönüştürülebilir. Bunun için genişletilebilir stil sayfası dili olarak nitelendirilen eXtensible Stylesheet Language (XSL) dili kullanılmaktadır. XSL, bir XML sayfasına stil uygulamayı ve içinde bulunan verilerin şekillendirilmesini sağlar. XSL, sadece stillendirilmeyle değil, aynı zamanda veriler üzerinde sorgulama da sağlar. Bu anlamda XSL'yi bir XML dönüştürücü dil olarak düşünebiliriz (Çiçek, 2010:69). XBRL ile finansal raporlama sürecinde örnek dokümanlar oluşturulduktan sonra style sheet dosyaları ile istenilen formatta raporlar elde edilebilmektedir. Bu raporlar aynı zamanda istenilen özel nitelikleri de kapsayabilir. Örnek doküman içerisindeki verilerden farklı kişi veya kurumların isteğine uygun olarak farklı kapsam ve nitelikte raporlar üretilebilir. Bu özellik, XBRL'in en önemli yararlarından bir tanesidir.

4. XBRL'İN GELENEKSEL FİNANSAL RAPORLAMA SİSTEMLERİNE KATKILARI

4.1. Finansal Tabloların Hazırlanması ve Sunulmasında Standartlaşmayı Sağlaması

Finansal tabloların kullanıcıları olarak yatırımcılar, kredi verenler, çalışanlar, devlet, sendikalar ve dolayısıyla tüm toplum olarak sıralanmaktadır. İşletmeler, faaliyetleri sonucunda oluşturdukları finansal tabloları çeşitli yollarla kullanıcılara iletmektedirler. Günümüzde finansal tablolar yazılı metin olarak ve elektronik ortamda HTML, Excel, Word, pdf vs. formatlarda sunulmaktadır. Kullanıcılar ise aldıkları bu mali tabloları kendi sistemlerine yüklemekte ve çeşitli amaçlarla kullanmaktadır. Ancak bilgisayar ortamındaki verilerin farklı formatlarda olması, veri transferini zorlaştırmakta ve kullanıcıların verileri tekrar yüklemesine neden olmaktadır. Örneğin kredi kullanmak isteyen bir işletme kredi kuruluşuna mali tablolarını pdf formatında sunduğunda, kredi kuruluşu bu tabloları analize tabi tutması için verileri kendi sistemine tekrar yükleyecek ve ancak o şekilde analize tabi tutabilecektir. Bu durum büyük ölçüde zaman kaybına yol açabildiği gibi, insan unsurundan kaynaklanan hatalara da neden olabilmektedir. Bunun sonucunda mali tabloların doğruluğu, güvenilirliği ve şeffaflığı tehlikeye girmektedir. Ayrıca kredi kuruluşu, kredi talebini karşılama sürecindeki zamanın büyük bölümünü verileri toplama ve verileri sistemine yüklemekle harcayacak, analiz ve değerlendirmeye daha az vakit ayıracaktır. Aynı sorunlar vergi idaresi, SPK, Merkez Bankası, yatırımcılar gibi diğer mali

tablo kullanıcıları açısından da geçerlidir. Bu durum verilerin transferinde standart bir bilgisayar dilinin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Farklı formlarda hazırlanan finansal bilgilerin karşılaştırılabilmesi için bu bilgilerin ya tekrar yazılması ya da kopyalanması gerekmektedir. Bu durum hem hata yapma olasılığını artırmakta hem de maliyetlerin yükselmesine ve zaman kaybına neden olmaktadır (Kugel 2008, 36). Oysa ki XBRL verileri farklı formattaki dosyalara dönüşebilecek şekilde hazırlanmış olduğu için bu verilerin tekrar girilmesine gerek kalmamaktadır. Bu da finansal bilgi kullanıcılarının işletmelerin finansal bilgilerine kolay erişmesini ve diğer şirketlerle karşılaştırmasını sağlamaktadır (Ohata 2008, 15). XBRL doğru ve güvenilir olmasının dışında en kısa zamanda, en az maliyetle erişime imkan sağlayan bir işletme dilidir (Nunez ve diğerleri 2008, 593).

Değişen ve gelişen bilgiye olan ihtiyacın arttığı günümüzde manüel olarak bilgileri işlemek esnek, ekonomik ve doğru değildir. Artık pek çok kuruluş, verilerin toplanması ve işlenmesi için daha fazla para ve insan emeğini harcamanın kuruluşun performansı ve değerine bir katkı sağlamadığının hatta değerini azalttığının farkındadır. Çünkü manüel olarak veri transferi süreci hataya neden olmaktadır. Eğer tüm yazılımların anlayabileceği ortak bir bilgisayar dili kullanılırsa ve manüel veri girişine gerek kalmazsa hata riski ve maliyetleri de ortadan kalkar (Willis 2003, 57).

XBRL'de finansal tablolar bir barkoda benzetilebilir. Finansal tabloların her ögesinin üzerinde elektronik olarak okunabilir bir etiket yer alır. Bu durum, hata olasılığını azaltır ve manüel olarak verilerin yeniden girilmesi gibi zahmetli ve masraflı bir süreci ortadan kaldırarak, bilgileri otomatik olarak kontrole izin verir. Amerika Federal Mevduat Sigorta Fonu, 2005 yılında kurumların üç ayda bir bildirdikleri raporlarda, XBRL kullanıldığından beri verilerdeki hata oranının % 66'dan % 5'in altına düştüğünü, analiz ve doğrulamayı gerçekleştirmek için döngü süresinin 45 günden iki güne indiğini ve sürece katılan insan sayısının 1.000 'den 200'ün altında düştüğünü bildirmiştir (Caroline 2008, 1).

XBRL, finansal veri alışverişinde bulunan tarafların birbirlerine sundukları veriyi anlayabilmeleri, kullanabilmeleri diğer bir ifadeyle yöneterek bilgi haline getirebilmeleri, tüm zamanların ortak problemine –kurumlar arası iletişimsizliğe– kesin bir çözüm öngörmektedir (Temizel ve Coşkun 2010, 95).

4.2. Asimetrik Bilginin Azaltılması

Asimetrik bilgi, piyasalarda bazı ekonomik birimlerin diğerlerine göre daha

fazla bilgiye sahip olmasıdır. Farklı ortamlar ve iş çevreleri bilgi simetrisinin optimal gerçekleşmesini engellemekte, bilgiye ulaşma imkanı fazla olanlar ile bilgiye ulaşma imkanı kısıtlı olanlar arasında bilgi simetrisi bozulmaktadır. Farklı piyasalar için farklı oranlarda olan bu ayrışma sonucu, taraflardan biri diğerine üstünlük sağlamaktadır (Şimşek ve Karakaş 2006, 21). Asimetrik bilgi dağılımı, yatırımcıların yanlış yönlendirilmesine neden olur. Bu ise piyasada istenmeyen ahlaki çöküntüye yol açar (Karasioğlu 2001, 9). Finansal raporlardaki bilgilerin ilgili kişilere kanunlar çerçevesinde eşit olarak dağıtılması esastır. Böylece yatırımcılar, borç verenler ve diğer ilgililer zamanında ve doğru bilgilere ulaşmaları halinde daha optimal kararlar alabilmektedirler. Geleneksel finansal raporlama sistemlerinde finansal tabloların hazırlanması ve sunulması süreçleri bilgi asimetrisine neden olabilmektedir. XBRL ile sürekli raporlama, hatta günlük raporlama yapmak mümkün hale gelecektir (Debrecey ve diğerleri 2007, 65). Sürekli raporlama ile gerçek zamanlı bilgi sağlanmakta, potansiyel asimetrik bilgi riski azalmakta, bilgilerin yararının artmasıyla daha doğru kararlar alınabilmektedir (Roohani 2003, 2). Güney Kore’de yapılan bir ampirik çalışmada, XBRL’in kullanılmasının finansal raporları daha kaliteli ve şeffaf kıldığını, böylece bilgi asimetrisini azalttığını ortaya koymuştur (Yoon ve diğerleri 2008, 162).

4.3. Finansal Raporların Anlaşılabilirliğinin ve Şeffaflığının Artırılması

Finansal raporların sahip olması gereken niteliklerden biri anlaşılabilir olmasıdır. Finansal tabloların ve bu tablolardaki bilgilerin anlaşılabilir olma özelliği, finansal tablo kullanıcılarının finansal bilgileri kolaylıkla anlamalarını sağlayacak bir mali bilgi sunuş şeklini gerekli kılar (Akdoğan ve Tenker 2008, 33). Türkiye’de finansal tabloların anlaşılabilirliği üzerinde yapılan araştırmada, finansal tabloların yeterince anlaşılır olmadığı sonucuna varılmış, dolayısıyla yatırım kararlarında finansal tabloların belirleyici bir unsur olmadığı ifade edilmiştir (Sarioğlu 2004, 252). Yeterince açık olmayan ve yatırım kararlarında belirleyici unsur olmaktan çıkan finansal tabloların düzenlenmesi formaliteden öteye gitmeyecektir. XBRL ile finansal tabloların her bir kalemine istenildiği kadar not eklenerek kullanıcıların bilgisine sunulmaktadır. Böylece kullanıcılar finansal tablo kalemlerinin üzerini tıklayarak tablo hazırlayıcıların ekledikleri bilgilerden faydalanabilecek ve finansal tablolar daha anlaşılır olabilecektir.

XBRL ile finansal tablolarda yer almış her çeşit bilgi açık bir şekilde tanımlanarak, düzenleyici ve yasal kuralları da içerecek şekilde bir sözlük geliştirilerek, finansal raporların daha anlaşılır olmasına katkı sağlanmıştır (Co-

derre 2004, 6). Böylece finansal raporlar pay sahibi odaklı olmaktan çıkıp menfaat sahibi odaklı konumuna geçecektir.

Ayrıca XBRL’de taksonomiler aynı element ile ilgili farklı etiketler kullanarak, farklı dillerde belgenin içeriğinin tanıtımını sağlar. Böylece şirket örnek belgeyi internet üzerinden bir defa yayınlayacak ancak her kullanıcı bunu kendi dilinde alabilecektir. Bu durum, farklı dillere mensup kullanıcılar üzerinde anlaşılabilirlik açısından olumlu etkiler yaratmaktadır (Tehmina 2006, 40).

XBRL finansal bilgilerin orijinal bağlamda tutulmasını sağlayarak muhasebe bilgilerinin şeffaflığını artırmaktadır. Örneğin vadeli bir döviz swap sözleşmesinde, döviz birimi, toplamı, vadesi gibi birçok faktör söz konusudur. XBRL, her bir faktör için bir barkod ekleyerek, kullanıcıların kolayca anlamalarını ve sözleşmenin içeriğini incelemesine imkân vermektedir. Böylece daha detaylı raporların verilmesiyle muhasebe bilgilerinin şeffaflığını artırmaktadır (Wang ve Yuang 2009, 139).

4.4. Daha Zamanlı Finansal Raporların Sunulması

Kavramsal Çerçeve’de zamanında sunum, bilginin, karar verenler açısından kararlarını etkileyebileceği zamanda mevcut olması anlamına geldiği ifade edilmektedir. Zorunlu olmayan nedenlerle raporlanmasının geciktirilmesi bilginin uygunluk özelliğini ortadan kaldırmaktadır.

Geleneksel finansal tabloların, yatırımcılar ve kredi verenlerin karar almalarında; zamanlı ve ilgili bilgiler sağlayamayacağı tartışılmaktadır. Finansal bilgilerin zamanlılık özelliğini geliştirmek için online, gerçek zamanlı, elektronik finansal raporlar önerilmektedir. XBRL ve internet tabanlı finansal raporlar, zamanlılık özelliğini arttırabilmek için kullanılmaktadır (Rezaee 2009, 25). Genel amaçlı finansal raporlama taksonomileri (GP Taksonomileri) ile birlikte büyük defter taksonomilerinin (GL Taksonomileri) kullanılmasıyla işlemlerin kayda girmesi, raporlanması ve sunulması arasındaki zaman farkı ortadan kaldırılabilir. Bu durum sürekli raporlamayı mümkün hale getirmektedir. Sürekli raporlama ile finansal raporlamanın zamanlılık sorunu aşılmış olacaktır.

İşletme bilgilerinin değişiminin otomatikleşmesi ile XBRL, karar alıcılara, “el değmeden” çok daha kısa süre içerisinde ve düşük maliyetle verilere ulaşabilme imkânı sağlar. Finansal raporların yayınlanması ve kullanımı arasındaki zamanı çok daha azaltarak veya tamamen ortadan kaldırarak daha iyi ve daha bilinçli kararların alınmasına imkân verir (www.pwc.com). Zaman tasarrufu XBRL’nin en önemli artısıdır. Örneğin eski yazılımlarda

bir saat sürececek bir işlem XBRL’de bir saniye sürebilmektedir. Bu zaman tasarrufu, sistemin makineden makineye otomatik iletişime izin vermesi sayesinde ortaya çıkmaktadır. Yabancı ülkelerin, düzenleyici kurumların, yatırımcıların ve tüm ilgi gruplarının analize daha fazla zaman ayırmasını sağlayacaktır (Campbell R., 2011).

4.5. Mali Tabloların Konsolidasyonunu Kolaylaştırması

Bir gruba ait şirket sayısının artması ve şirketlerin ülke içinde ve dışında yayılması ile birlikte bu şirketlerin mali tablolarının toplanması ve birleştirilmesi de bir zorunluluk haline gelmiştir. Ancak özellikle farklı muhasebe sistemlerine tabi şirketlere ait mali tabloların konsolidasyonu daha fazla emek ve zaman gerektirmektedir.

XBRL, GL taksonomilerinin (büyük defter taksonomileri) genişletilebilirliği ve XML formatının hiyerarşik yapısı nedeniyle en detaylı şekilde hesapların konsolidasyonunu sağlar. Böylece konsolidasyon öncesi bilgilerin içeriğinin korunması sağlanır (Florescu ve diğerleri 2009, 938).

Bazı işletmeler farklı muhasebe veya bilgi sistemlerine tabi olabilirler. Verilerin konsolidasyonu veya sistemler arasında bilgi paylaşımında elle müdahale gerekebilmektedir. Bunun için yazılım satıcıları farklı özelliklerdeki yazılımlarla veri alış verişini sağlayan çoklu ara yüzler geliştirmektedir. XBRL, sistemler arasında entegrasyonu sağlayan katmanlar oluşturarak çoklu ara yüzlere olan ihtiyacı azaltabilmektedir. Örneğin Navision ve PeopleSoft şirketleri, XBRL örnek belgelerini oluşturarak, iki sistem arasında mali tablo verilerini sorunsuz olarak transfer edebilmektedir (Piechocki ve diğerleri 2007, 67).

Finansal raporlarda yer alacak her bir unsur bir element olarak tanımlanmakta ve etiketlenmektedir. Elementlerin özelliklerinde, hangi işletmeye ait olduğu, dönemi, para birimi, borç veya alacak kalanı verdiği, muhasebe politikaları gibi bilgiler ayrı ayrı etiketlendiğinden, finansal tablolar istenilen yöntemlerle otomatik olarak konsolide edilebilmektedir.

4.6. Sürekli Denetimi Kolaylaştırması

Sürekli denetim, işletme varlıklarının korunmasında, veri bütünlüğünün korunması ve güvenilir finansal bilginin üretilmesi konularında gerçek zamanlı muhasebenin etkinlik ve etkililiğini belirlemeye yönelik kanıtların toplanması ve değerlendirilmesi sürecidir (Bayazıtlı,2002).

Sürekli denetimin iki ana bileşeni ise şunlardır (Selimoğlu 2005, 9):

a) Sürekli kontrol değerlendirmesi (continuous control assessment): Kont-

rol zaafiyetleri üzerinde mümkün olabildiğince çabuk denetim yapılabilmesini ifade eder. Bu yöntem sayesinde, iç denetçiler yönetimin izleme fonksiyonunun yeterliliğini değerlendirmekte, denetim ve yönetim kurullarına kontrollerin etkili çalıştığı ve kurumun muhtemel olumsuzlukları hızlı bir şekilde düzeltebileceği garantisini sunmaktadırlar.

b) Sürekli risk değerlendirmesi (continuous risk assessment): Beklenen risk düzeyinin üzerindeki sistem ve süreçlerin belirlenmesini ifade eder. Bu yöntem sayesinde, denetçiler kurumun riskli alanlarını tespit etmekte, bu türden riskleri derecelendirmekte ve sınırlı denetim kaynaklarının daha etkin dağılımını sağlamaktadırlar.

XBRL GL ve XBRL FR taksonomilerine uygun olarak hazırlanmış olan finansal raporlar denetçiler için kolay ulaşılabilir ve kolay incelenebilir denetim kanıtları sunmaktadır. XBRL, işletmelere gerçek zamanlı muhasebe sistemlerini uygulama imkânı sunmaktadır. Gerçek zamanlı muhasebe sistemi denetçilere işletmelerin finansal raporlarını, müşteri listelerini, kataloglarını, güncellenmiş fiyat listelerini online olarak kolayca ulaşabilmeleri imkânı sağlar. Kâğıtsız ve gerçek zamanlı muhasebe sistemlerinin kullanımıyla denetim kanıtlarının çoğunun elektronik ortamda olması dış denetçilerin de sürekli elektronik denetim yapmalarını gerektirmektedir (Rezaee ve diğerleri 2001, 157).

Denetçiler XBRL'i kullanarak finansal verileri hatasız ve çok daha hızlı bir şekilde elde etmekte, daha üst düzeyde araştırma ve analiz imkânı elde etmektedirler. Tüm işlemlerin denetlenmesi mümkün olmamakla birlikte bir denetçi, iç kontrol süreçleri ve sistemlerini kullanarak işletme bilgilerini ve raporlarını denetleyebilir. XBRL, denetçilere işletme bilgilerini gerçek zamanlı olarak elde etme ve doğrulama konusunda yardımcı olur. Yine XBRL, denetçilere daha az zaman ve çaba sarf ederek verileri daha hızlı bir şekilde elde etmelerine imkân verdiğinden, yanlışlıkları veya dolandırıcılıkları tespit etme ihtimali daha yüksek olmaktadır (Bizarro ve Garcia 2010, 69). XBRL uygulamalarının sağladığı eş zamanlı denetim olanağı ile mali bir işlemin gerçekleşmesi, kayıt altına alınması ve gözden geçirilmesi arasındaki zaman farkı en aza indirgenmektedir (Toraman ve ağabeydoğlu 2008, 79).

5. SONUÇ

Bilgi ve iletişim çağında geleneksel finansal raporlama sistemleri finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamaktadır. Özellikle internet üzerinden sunulan finansal raporların standart bir bilgisayar dili ile sunulmaması ve finansal raporların değişik formatlarda (basılı olarak,

pdf, Word, Excel, v.b.) hazırlanması, kullanıcıların bu bilgileri kendi sistemlerine tekrar yüklemelerine ve yeniden yükleme sırasında insan unsurundan kaynaklanan yanlış veri girişlerine neden olmaktadır. Ayrıca finansal raporların sunulmasının belirli bir zaman alması, yeterince açık, anlaşılır, karşılaştırılabilir ve şeffaf olmaması, konsolidasyonun uzun zaman ve emek gerektirmesi, asimetrik bilgi problemi gibi başka sorunlar da söz konusu olmaktadır. Asimetrik bilgi ile finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararlar alma imkanı sınırlanmış ve engellenmiş olmaktadır.

XBRL'in kullanımı bu sorunların varlığını büyük oranda ortadan kaldırmaktadır. XBRL ile finansal raporlarda yer alan tüm veriler etiketlenmekte, bu bilgilerin anlamları biçimlerinden ayrıştırılıp bilgisayarların anlayabileceği bir hale getirilmektedir. Finansal tablo kullanıcıları bu verileri XBRL platformundan otomatik olarak alabilmekte, ek bir işleme gerek kalmadan bunları sistemlerine yükleyebilmekte ve analize tabi tutabilmektedir. Bu platformda şirketin geçmiş dönemlerdeki tabloları yer aldığı gibi aynı sektörde yer alan ulusal ve uluslararası diğer şirketlerin tabloları da yer almaktadır. Ayrıca bu mali tablo kalemlerinin her birine istenildiği kadar dipnot ve açıklama eklenilmektedir. Böylece finansal tabloların karşılaştırılabilirliği, şeffaflığı ve açıklayıcı olma özelliği artmaktadır. İşlemlerin kayıt altına alınması, raporlanması ve kamuya açıklanması sürecindeki zamanlama sorununu bertaraf ederek gerçek zamanlı raporlamaya imkan tanımakta, sürekli denetimi kolaylaştırmakta ve asimetrik bilgi sorununu ortadan kaldırmaktadır.

XBRL'in daha zamanlı, yüksek kaliteli, şeffaf ve karşılaştırılabilir nitelikteki finansal raporlamaya imkan vermesi, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun (IASCB) temel amaçlarına hizmet ettiğinden ve dünya çapında finansal raporlama standardizasyonunu sağlama amacına yönelik uygun bir araç olduğundan, IASCB'nin XBRL'i hızla benimsemesine ve XBRL konsorsiyumu içinde lider konumuna geçmesine neden olmuştur. ABD başta olmak üzere gelişmiş sermaye piyasalarına sahip birçok ülke ve Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu finansal tabloların hazırlanması ve sunulmasında XBRL'i kullanmak üzere yerel temsilciliklerini oluşturmuş ve taksonomilerini yayınlamıştır. Yapılan çalışmalarda bu ülkelerde XBRL ile hazırlanıp sunulan finansal raporlar, bu raporların kullanıcılarına daha zamanında, doğru, karşılaştırılabilir ve şeffaf bilgileri sunulduğunu göstermiştir. Uluslararası Muhasebe Standartlarına uygun olarak hazırlanan Türkiye Muhasebe Standartlarına göre finansal tabloları hazırlayacak olan ülkemizde de XBRL çalışmalarına bir an önce başlanmalı, yerel temsilcilik oluşturularak taksonomiler geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Akdoğan, N ve N. Tenker. 2005. Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Gazi kitabevi, Ankara.

Bai, L. ve L. Min, 2009. An Ontology-augmented XBRL Extended Model for Financial Information Analysis China this paper appears in: Intelligent Computing and Intelligent Systems.

ICIS 2009. IEEE International Conference on Issue Date: 20-22 Nov. 2009 .

Bayazıtlı, E, 2001. "Sürekli Denetim: Geleceğin Denetimi", Orijinal Metin: Rezaee,Z.Elam, R. ve Sharbatoghlie, Continuous Auditing: The Audit of the Future, Managerial Auditing Journal, 16/322.150-158. Muhasebe ve Denetim Bakış, Şubat.

Bizzaro P. A. ve A. Garcia, 2010. XBRL-Beyond the Basics, The CPA Journal, Mayıs.

Bonson E., The Role of XBRL in Europe The International Journal of Digital Accounting Research Vol. 1, No. 2.

Campell R., 2012. The Advantages of XBRL, www.ehow.com/about_5066285_advantages-xbrl.html.

Caroline V.H., <http://www.treasuryandrisk.com/2008/04/01/time-to-speak-the-same-language>.

Coderre D. 2004. "Are You Ready for XBRL?", Internal Auditor, Vol.2004, No.4, August.

Debreceeny R., Carsten Felden, Maciej Piechocki, 2007. New Dimensions of Business Reporting and XBRL, Deutscher Universitäts-Verlag.

Debreceeny, R., Carsten Felden, Bartosz Ochowski, Maceij Piechocki, Michael Piechocki, 2009. XBRL For Interactive Data, Springer.

Florescu, V. ve P. Amza, G. Tudor, 2009. The Normalization Of Financial Data Exchange Over The Internet, Adopting International Standart XBRL, Annals of Faculty of Economics, vol. 4, issue 1.

Hoffman, C. Financial reporting Using 2006. XBRL, IFRS AND US GAAP EDITION, UBmatrix,

Hyungwook Yoon, Hangjung Zo, and Andrew P. Ciganek Does 2011. XBRL Adoption Reduce Information Asymmetry? Journal of Business Research Volume 64, Issue 2, February,

IFRS (International Accounting Standards Board), <http://www.ifrs.org/XBRL/Resources/Fundamentals.htm>, 01.08.201.

Karasioğlu, F. 2001. İnternet Tabanlı Finansal Raporlama, Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No.266, Ankara.

Khan, T. 2006. Financial Reporting Disclosure On The Internet, An International Philosophy, Victoria Universty, Footscray Park, Australia.

Kurtel, K., Web'in Geleceği: Anlamsal Web: Ege Akademik Bakış.

Özgül, C., ve S. Önce, 1999. Muhasebenin Kuramsal Yapısı, Eskisehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Şimşek, S. ve A. Karakaş, Asimetrik bilgi-iktidar ve kurumsal düzenleme üzerine, TÜHİS, İş Hukuk ve İktisat Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 4 - 5 Kasım 2006 / Şubat 2007.

Piechocki, M., 2011. XBRL Financial Reporting Supply chain Architecture, <https://fridolin.tu-freiberg.de/archiv/pdf/WirtschaftswissenschaftenPiechockiMaciej188526.pdf>, e.t.

PWC (PricewaterhouseCoopers), 2010. Daha İyi Bilgi, <http://www.pwc.com/gx/en/xbrl/better-information.jhtml> 10.09.2011.

Rezaee Z, 2009. Financial statement fraud: Prevention and Detection, Jhon Wiley.

Rezaee, Z., R. Elam ve A. Sharbatoghlie, 2001. "Continuous auditing: the audit of the future", Managerial Auditing Journal 16/3.

Selimoğlu, S. 2005. "Denetim Olgusunun Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) Sistemleriyle Bütünleştirilmesi", 7. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Antalya.

Srisvastava R. 2009. XBRL (Extensible Business Reporting Language): A Research Perspective, Indian accounting Review, Vol. 13, No.1.

Sarioğlu K. 2006. Türkiye'de Hazırlanan Finansal Tabloların Anlaşılabilirliği, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Tan, C. Ve J Shon 2009. XBRL and its financial reporting benefits:Capital marketevidence Fordham University First Draft Broadway, Room 11-28 Fordham University, New York .

Temizel, F ve İ. O. Coşkun, 2010. Finansal Piyasalar İle Etkin Bir İletişim Ve Geliştirilmiş Şeffaflık Aracı Olarak Yatırımcı İlişkileri, Afyon Kocatepe

Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi C.XII ,S.II.

Toraman, C. ve H. Abidoğlu, 2008. "Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili (Gird) ve Gelir İdaresince Kullanımı", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi C.X ,S II.

Wagenhofer, A, 2003. Economic Consequences Of Internet Financial Reporting journal Schmalenbach Business Review. Volume (Year): 55 Issue (Month): 4 October.

WIKIPEDIA, 2010. Taksonomi, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Taksonomi> 08.09.2010.

Willis, M. 2003. Corporate Reporting Enters the Information Age, Regulation, Vol. 26, No. 3, pp. 56-60, Fall.

Xin Y., ve Yanyan W. 2009. Study on the Function of XBRL and the Enhancement of the Accounting Information Quality under the Background of Informationization , International Journal of Business and Management Vol. 4, No. 11 Nowember.

Yoon, H, Hangjung Z. and Andrew P. C, 2010. "Does XBRL adoption reduce information asymmetry?" Journal Of Business Research, February.

